

Motion till riksdagen 2018/19:2821

av **Beatrice Ask m.fl. (M)**

En robust krisberedskap och ett starkt totalförsvar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den civil-militära samverkan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för stärkt cybersäkerhet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det psykologiska försvaret och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att kontrollera utländska investeringar och markköp och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett nationellt säkerhetsråd och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla reglerna för insatspersonal och tillkännager detta för regeringen.

Totalförsvar och samhällets robusthet

De sammantagna hoten och riskerna som samhället står inför kräver ett återtaget totalförsvar. Försvarsbeslutet 2015 innebar att planeringen för civilt försvar och totalförsvaret återupptogs. I de försvarsuppgörelser som träffats 2015–2017 så har resurser skjutits till för att intensifiera det arbetet. Försvarsberedningen presenterade också i december 2017 rapporten ”Motståndskraft Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025”.

Syftet med rapporten är att ta arbetet med totalförsvaret ytterligare framåt. Den innehåller konkreta förslag om hur det civila försvaret kan utvecklas vidare. Moderaterna står bakom rapportens förslag och vi menar att i de fall det är möjligt så bör förslagen verkställas så snart som möjligt. Regeringen bör därmed inte invänta nästa försvarsbeslut, något som skulle försena genomförandet av bra förslag med två år.

Vi vill peka på behovet av att inkludera näringslivet i totalförsvaret. Många av de kompetenser och resurser i totalförsvaret som tidigare låg under offentliga aktörer återfinns nu i det svenska näringslivet. Det gör att näringslivet måste inkluderas i återtagningen av totalförsvaret. Förvarsberedningen föreslår därför inrättandet av ett nationellt näringslivsråd för samverkan mellan offentliga och privata aktörer på central, regional och lokal nivå.

Beredningen har också föreslagit att så kallade krigsviktiga företag behöver identifieras för att sedan gå vidare med hur former för totalförsvarsviktiga företag i krig ska kunna leverera varor och tjänster enligt olika avtalsformer med staten. Regeringen har dragit fötterna efter sig när det gäller att tillsätta en utredning för de krigsviktiga företagen, men efter mycket om och men finns nu en utredning på plats.

Försörjningstrygghet är ett område där mycket har förändrats de senaste åren. Vi har gått ifrån att under det kalla kriget ha omfattande beredskapslager till att idag endast ha mindre mellanlagringsstationer i en kedja som i allt högre utsträckning bygger på ”just in time”-leverans. Vi måste se över hur beredskapssituationen kan förbättras. Även här är det viktigt att se hur staten kan arbeta tillsammans med privata aktörer för att stärka beredskapen. Detta gäller inte minst för att kunna realisera Förvarsberedningens ambition att Sverige ska kunna klara tre månader där stora delar av logistikflödena med omvärlden har brutits.

Förvarsberedningens rapport innehåller också bra förslag som att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap bör få ett tydligare och utökat mandat för ledning och samordning av det civila försvaret, att sektorsansvariga myndigheter inom varje samhällssektor bör utses och hur den enskilde medborgarens ansvar vid kris och krig kan förtydligas och förbättras.

Civil-militär samverkan

Samverkan mellan Förvarsmakten och polisen måste bli bättre. Vi har inte råd att låta gamla låsningar hindra en sådan utveckling. I ett läge där vi står inför sektorsövergripande hot måste vi kunna möta dessa med samhällets alla resurser. Dock är det viktigt att det är tydligt vilken myndighet som har det yttersta ansvaret för planering och ledning av insatser.

Det finns positiva exempel på samverkan där Förvarsmakten låter polisen få del av sin betydande helikopterkapacitet. Ytterligare åtgärder skulle kunna vara att låta hemvärnet sköta till exempel trafikreglering, utökad bevakning av samhällsviktig infrastruktur, id-kontroller vid gränsen och eftersök. Detta skulle frigöra resurser hos polisen som då skulle kunna fokusera på kärnverksamheten.

I Danmark finns ett särskilt polishemvärn som vid insats underställs polisens befäl. Polishemvärnspersonalen utbildas i bland annat trafikreglering, bevakning, signalmentstagnation, polisradio, häkttningsregler, självförvar och nödvärn. De vanligaste uppgifterna för Politihjemmeværnet är att bistå polisen med yttre gränskontroll, trafikreglering och avspärrningar samt att även delta vid sök- och observationsuppdrag. Det är alltid polisen som sätter in Politihjemmeværnet vid behov. Det danska exemplet bör övervägas.

Civil-militär samverkan handlar också om hur det civila samhället kan stödja Förvarsmakten, inte minst i händelse av kris och krig. Det civila försvaret tar sin

utgångspunkt i samhällets krisberedskap och syftar till att inför och under höjd beredskap samt under krig värna befolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna samt bidra till Försvarmaktens förmåga att möta ett väpnat angrepp.

Efter att ha legat för fädot under många år så har nu ett omfattande arbete påbörjats för att stärka det civila försvaret. I sammanhanget vill vi lyfta behovet av att krigsplacera människor och att överväga ett eventuellt återinförande av civilplikten.

I ett kris- eller krigsläge kommer behovet av att även "vanliga" yrkesgrupper utföra sina uppgifter vara viktiga för att Försvarmakten ska kunna fungera. Att vara krigsplacerad innebär en skyldighet att tjänstgöra under höjd beredskap. Tanken är att personen ska vara krigsplacerad i den verksamhet där personen gör störst nytta för totalförsvaret. Detta kräver med nödvändighet särskilda överväganden i vissa fall.

Därför bör antalet civila som krigsplaceras utökas. Det vill säga, att det inte bara ska handla om vissa nyckelkompetenser.

Civilplikten avskaffades 2008 och användes när den var aktiv till att utbilda förstärkningsresurser för det civila försvaret. Det handlade till exempel om att få utbildning i brandbekämpning, sjukvård, röjning eller reparationer. I händelse av kris och krig så kommer det finnas ett utökat behov av personal som kan utföra enklare uppgifter för att samhället ska kunna fungera. Därför bör möjligheten att återuppväcka civilplikten övervägas. En återaktivering av civilplikten kan även bidra med ett mervärde och ökad samhällsförankring för nya svenskar.

Cyber (totalförsvaret)

Samhället är numera helt beroende av fungerande it-system för alla vitala funktioner. Det gäller allt från betalningsströmmar och vattenförsörjning till samhällsinformation och transporter. Det är få system, inklusive våra elnätverk, som inte styrs elektroniskt, är uppkopplade eller som inte är potentiellt sårbara för cyberangrepp. På senare år har attacker mot it-system orsakat stora problem och viktiga samhällsfunktioner har legat nere. Attackerna har olika syften och genomförs av olika aktörer, men gemensamt är att de är ett stort hot mot samhällets funktionalitet såväl i fred som i händelse av kris och konflikt.

Under sommaren 2017 visade säkerhetskrisen hos Transportstyrelsen tydligt på vikten att skärpa arbetet med att it- och cybersäkerhet. Stora mängder sekretessbelagd information om både enskilda personer och rikets säkerhet har hanterats i strid mot gällande lagstiftning och kommit personer utan säkerhetsprövning till del.

Det är uppenbart att cyberfrågan behöver prioriteras mer än vad som är fallet idag. I princip varje dag så kan vi läsa om olika slags cyberattacker som riktar sig mot både offentlig och privat verksamhet. De som ligger bakom attackerna kan vara såväl andra stater som kriminella nätverk och individer. Försvarets radioanstalt (FRA) gör bedömningen att det under en typisk månad förekommer 10 000 aktiviteter från statliga utländska angripare mot svenska mål.

Syftet med angreppen är allt från industrispionage och utpressning till att fientligt sinnade stater vill testa och störa ut våra system för att skapa osäkerhet. Cybersäkerhet är en del i den så kallade hybridkrigföringen där det inte finns någon tydlig skiljelinje mellan civila och militära system. Detta blir tydligt i ett totalförsvarsperspektiv där det

civila försvaret måste fungera både för att upprätthålla samhällets grundläggande funktionalitet som att kunna stödja det militära försvaret i ett krisläge.

Att hotet från cyberangrepp slår brett emot alla samhällets delar gör att även cyberförsvaret måste fungera som en helhet där olika sorters hot kan upptäckas, utvärderas och mötas samlat oavsett mot vilken del av samhället de riktas emot. Här finns idag samma brist som när det gäller krisberedskapen. Ansvar för cybersäkerheten ligger på ett antal olika aktörer som alla har ett begränsat mandat att agera.

Det finns även en lång rad andra problem på både kort och lång sikt som måste lösas. Till exempel handlar det om en bristande säkerhetskultur när det gäller cybersäkerhet och att lagstiftningen när det gäller säkerhetskrav är för vag och saknar sanktionsmöjligheter mot de som bryter mot säkerhetskraven. Kompetensförsörjningen är en annan utmaning som kommer att bli allt mer tydlig i takt med att efterfrågan på personal med kunskande om cybersäkerhet ökar.

För att komma till rätta med de brister som finns behövs ett samlat grepp om cybersäkerhetsfrågorna. Därför behöver vi en central funktion med ansvar för cybersäkerhet och ett relevant mandat på statsrådsberedningen. Inte minst säkerhets-haveriet på Transportstyrelsen understryker behovet av en central positionerad funktion som kan ta ledningen i cyberfrågorna.

Utöver den centrala funktionen bör det övervägas att införa ett nationellt cybercentrum som förslagsvis skulle kunna ligga under signalspaningsmyndigheten FRA. National Cyber Security Centre (NCSC) i Storbritannien är ett exempel på hur man skapat en helhet som arbetar brett kring cybersäkerheten mot både offentliga och privata aktörer. Myndigheten är transparent och håller en hög publik profil för att skapa medvetenhet kring sina frågor hos en bredare allmänhet. NCSC samverkar med såväl brottsförebyggande myndigheter, försvarsdepartementet samt med motsvarande funktioner i andra länder.

Psykologiskt försvar och valpåverkan

Desinformation och påverkansoperationer är pågående och användas som vapen för att destabilisera länder, forma opinion, begränsa handlingsfrihet och att så frön av osäkerhet. Vi har de senaste åren sett flera exempel på hur främmande makt har försökt påverka val ibland annat USA, Frankrike och Storbritannien. Säkerhetstjänsterna har också observerat att både Ryssland och Kina ägnar sig åt omfattande påverkansinsatser, även om långt ifrån alla kan kategoriseras som fiendliga eller skadliga.

I rysk och kinesisk doktrin är det fullt naturligt att använda alla medel som finns till buds för att påverka och forma omgivningen till ens egen fördel, och att detta sker kontinuerligt och oberoende freds-/kris-/krigstillstånd. Informationsteknologins utveckling, vilken medfört snabbare nyhetsförmedling, fler nyhetskanaler och större möjligheter till interaktivitet, innebär stora utmaningar.

Moderaterna har därför drivit frågan att om återinföra det psykologiska försvaret som egen myndighet. Genom att skapa en egen myndighet med en större autonomi och resurser skulle det vara möjligt att på ett bättre sätt kunna analysera svaga punkter i samhället, ta fram strategier för att stödja relevanta aktörer samt att utbilda såväl allmänhet som beslutsfattare. Inte minst viktigt är att brett kunna bemöta desinformation samt så kallade troll och fake news genom faktaspridning.

Försvarsberedningen har också föreslagit att det psykologiska försvaret ska återinföras som egen myndighet. Detta är glädjande. En samlad myndighet för det psykologiska försvaret är ett stort steg framåt för att kunna möta en allt mer komplex hotbild där inte bara text och bilder kan användas i desinformationssyfte, utan där tekniken även möjliggör falska rörliga bilder och röstupptagningar. Moderaterna vill att den nya myndigheten för psykologiskt försvar ska vara på plats under innevarande mandatperiod.

Kontroll av utländska investeringar

Frågan om utländska direktinvesteringar har aktualiserats genom ett antal uppmärksammade fall där kinesiska intressen har velat investera i svensk och europeisk infrastruktur. Det gäller till exempel hamnen i Lysekil, höghastighetsjärnväg Stockholm–Oslo, hamnen i Piraeus och höghastighetsjärnväg Budapest–Belgrad. Samtidigt är Kina och kinesiska företag aktiva och investerar i och köper upp företag med strategisk kompetens i Europa och andra delar av världen.

Det finns en uppenbar blandning av kommersiella och strategiska (i en del fall geopolitiska) motiv bakom denna ordning och den öppna och regelstyrda ordning som gäller i vår del av världen kan uppenbart utnyttjas av aktörer som inte begränsas av motsvarande egna regler.

På EU-nivå föreligger nu ett förslag från kommissionen som handlar om hur unionen kan gå vidare med att införa en samarbetsmekanism som skapar förutsättningar för informationsdelning när det gäller utländska direktinvesteringar. Förhoppningsvis kan det vara ett första steg mot ett gemensamt förhållningssätt till hur vi ser på och agerar när det gäller utländska direktinvesteringar som skulle kunna hota europeiska säkerhetsintressen.

Det europeiska regelverket bör hållas nära EU-kommissionens förslag. Vi kommer motsätta oss förslag som för över mer makt över granskningen till EU-kommissionen eller som kan dra det europeiska regelverket åt en protektionistisk riktning.

Sverige har idag inget nationellt regelverk för utländska direktinvesteringar, förutom när det gäller definierad försvarsteknologi. Det skiljer oss från många andra EU-länder. Det gör Sverige sårbart i en värld där auktoritära stater som Kina och Ryssland använder investeringar för att skapa politiskt inflytande över andra länder.

Sverige behöver gå vidare med ett nationellt regelverk som ytterst ger möjligheter att också stoppa investeringar. Till skillnad från i de allra flesta andra EU-länder så saknas idag sådana möjligheter i Sverige. Det är dock viktigt att betona att regelverket inte ska vara en åtgärd för protektionism, utan bara användas för att trygga rikets säkerhet.

Även när det gäller fastighetsköp så finns ingen kontroll i vilken utsträckning som utländska medborgare förvärvar mark eller fastigheter i anslutning till känsliga områden som till exempel skyddsobjekt. I Finland har detta problem uppmärksamats och det finns förslag på att ge staten förköpsrätt på områden som är viktiga för rikets säkerhet. Denna möjlighet bör även utredas i Sverige.

Nationellt säkerhetsråd

Krisberedskapen och även krisledningen i Sverige baseras på ansvarsprincipen vilken innebär att den myndighet som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden skall ha det även under kris eller krig. Vid mer begränsade kriser har denna princip visat sig fungera väl, men vid större nationella kriser och kriser som inbegriper flera sektorer eller geografiska områden så fungerar modellen mindre bra.

Tsunamikommissionen pekade också på svagheter i ansvarsprincipen, exempelvis att signalerna till omvärlden fördröjs från den myndighet som inte förmår lösa en kris på egen hand eller att organisationen hamnar i en situation där den hanterar verksamheter som den inte har kompetens för. Exempel på detta är den stora skogsbranden i Västmanland 2014 och flyktingkrisen 2015.

När den nuvarande regeringen tillträdde 2014 flyttades ansvaret för nationell kris-hantering från statsministerns kansli till ett enskilt fackdepartement, Justitiedepartementet. Därmed förlorade funktionen sin nödvändiga centrala placering. Statsministern ställde sig vid sidlinjen.

Hösten 2014 inrättades också ett nytt särskilt säkerhetsråd, med flera för den inre och yttre säkerheten relevanta statsråd. Vilken roll detta råd egentligen har spelat, och hur förberedd, dynamisk och operativ den varit, är inte känt. En sak är dock tydlig, det bidrog inte till att sprida information eller fatta nödvändiga beslut om situationen på Transportstyrelsen.

Ledningen av Sverige måste organiseras så att det speglar den komplexa hotbild och de risker som vi möter idag. Vi måste inte minst ta hänsyn till att samhället förändras och blir både mer komplext och sårbart. Moderaterna vill därför initiera en översyn med syftet att etablera ett helt nytt nationellt säkerhetsråd med placering i Statsrådsberedningen.

Det nya nationella säkerhetsrådet kommer att:

- Utgöra den centrala statliga krisledningsorganisationen
- Vara knutpunkt i frågor som rör rikets säkerhet i bred bemärkelse
- Se till att strategiska frågor som inte har en naturlig hemvist i ett enskilt fackdepartement fångas upp och bereds
- Ledas av statsministern och bestå av för dessa frågor relevanta statsråd (i grunden utrikes-, försvars-, finans- och justitieministern)

Etablerandet av ett nationellt säkerhetsråd kommer att kräva att både organisatoriska och legala frågor genomlysas. Inklusivt en genomgång av de erfarenheter som gjorts under det senaste decenniet. Men hotbilden, samhällets ökande komplexitet och senare tids erfarenheter visar att behovet finns och att den nuvarande ordningen behöver förändras.

Moderaterna vill lyfta den brittiska modellen som ett väl fungerande exempel som Sverige kan hämta inspiration från. När utländska modeller beaktas måste hänsyn tas till hur applicerbara dessa är utifrån svensk förvaltningstradition. I Storbritannien finns två organisatoriska enheter som utgör olika delar av krishanteringens olika fokus.

Å ena sidan finns Cabinet Office Briefing Rooms (COBR) under premiärministern. COBR är den mer operativa och taktiska delen av krishanteringens. Möten sammankallas för att möta akuta kriser som behövs hanteras. COBR har sammankallats för att informera sig om och ta beslut om allt från utbrott av epidemier till konflikter i andra länder.

Å andra sidan finns det nationella säkerhetsrådet (NSC) vars uppgift är att ta fram mer långsiktiga strategier. NSC leds av premiärministern själv. Medlemmar är de ministrar som berörs av säkerhetsfrågor inkl. utrikes, inrikes, försvar och finans. Ersättare tillåts inte. Även den nationella säkerhetsrådsgivaren och chefen för statsförvaltningen (the Cabinet Secretary) deltar, liksom vid behov andra seniora tjänstemän såsom ÖB och underrättelsecheferna.

Ett första steg i upprättandet av ett säkerhetsråd är att Statsrådsberedningen skall återupprätta den strategiska analysfunktion som skapades av Alliansen. Målet är att öka Sveriges förmåga till strategisk framsyn, långsiktighet och faktabaserad omvärldsanalys. Den skall bland annat stödja ett nationellt säkerhetsråd.

Förenkla reglerna för insatspersonalen

Under sommarens skogsbränder rekryterades ett 100-tal personer av MSB från olika delar av landet för att arbeta med släckningsarbete vid brandområdena och gavs tillfälliga anställningsavtal. Enligt Skatteverkets regler ska kost, logi samt resor till och från tjänstestället förmånsbeskattas. Dessa regler tillämpades i fallet med de tillfälligt anställda brandmännen.

Resultatet av Skatteverkets regler blev att främst de frivilliga, men även MSB, drabbades av en orimlig administrativ börda när de skulle redovisa de förmåner de fått vid släckningsarbetet. I slutändan så påverkades de frivilliga inte negativt ekonomiskt, men det administrativa krånglet som uppstod är inte rimligt för en grupp som gjort en mycket viktig samhällsinsats.

MSB har tidigare lyft frågan med Arbetsgivarverket att kunna anställa insatspersonal på hemorten istället för insatsorten och på så sätt göra hela insatsen till en tjänsteresa och därmed undvika mycket onödig administration. Vid detta tillfälle fick MSB nej på sin begäran.

Moderaterna vill att möjligheten för den tillfälligt anställda insatspersonalen för att få undantag från Skatteverkets regler åter bör prövas och att regler som berör frivilligas insatser vid kriser ses över i syfte att underlätta engagemang och rekrytering.

Beatrice Ask (M)

Jan R Andersson (M)

Alexandra Anstrell (M)

Pål Jonson (M)

Lars Püß (M)